

BOEKBEoordelingen

HANS BOKELMANN, *Die ökonomisch-sozialethische Bildung*. Quelle und Meyer, Heidelberg 1964, 223 S.

Dit boek, verschenen in de reeks *Anthropologie und Erziehung*, houdt zich bezig met de vraag hoe opgroeiende jonge mensen moeten worden georiënteerd in de hedendaagse economische en sociale orde. Het is een poging om te komen tot een didactische theorie dienaangaande voor de hoogste klassen van het Duitse gymnasium. Het tegenwoordige *Wirtschaftsgymnasium* heeft zich, naar de mening van de schrijver nog niet tot een zakelijke en organisatorische eenheid kunnen ontwikkelen. Hij komt met een model voor een andere aanpak.

Het is te betreuren dat zo weinig blijkt dat de auteur bedoelt iets te creëren dat werkelijk bestaande leerlingen met de realiteit van de moderne industriële samenleving in aanraking moet brengen.

PH. J. I.

MATTHEW B. MILES ed., *Innovation in education*. Bureau of Publications, Teachers College, Columbia University, New York (N.Y.) 1964, 690 p.

Dit omvangrijke boek stelt de vraag aan de orde hoe het proces van vernieuwing van het onderwijs functioneert. Het heeft dus geen betrekking op de inhoud der vernieuwing maar op de wijze, waarop zij tot stand komt.

Nagegaan wordt waarom een bepaalde vernieuwing snel of langzaam doorgang vindt, wat de factoren zijn, die aan verandering in de school in de weg staan en welke strategie de vernieuwer groter of geringer succes verzekert. Er bestaan omtrent deze punten ook in ons land wel bepaalde meningen. Het valt niet moeilijk op basis daarvan een kleine catalogus van weerstanden neer te schrijven, waarin de wetgever, de schoolbestuurders, de onderwijzenden, de ouders en de financiën in elk geval een plaats toekomt. Voorts is er met name in de Pedagogische Centra ernstig nagedacht over de methoden, die zij bij de doorvoering van hun vernieuwingswerk het best kunnen toepassen. In dit verzamelwerk worden een groot aantal praktijkgevallen besproken. Daarnaast vindt men hier een aantal bijdragen van beschouwende aard. De redacteur Prof. Matthew B. Miles van Teachers College, Columbia University, die ook de inleiding schreef, tracht in de suggesties, die in de diverse bijdragen naar voren komen (hij telt er niet minder dan 250!), orde te brengen. Daaruit is dan een theorie der onderwijsvernieuwing in eerste aanleg voortgekomen. Terwijl nu de verhandelingen in het middenstuk van het werk uiteraard in 't bijzonder op Amerikaanse situaties zijn gericht en soms in zichzelf niet meer dan incidentele waarde hebben, zijn de inleiding en samenvatting van Miles – hoezeer ze het land van herkomst verraden – van algemene betekenis, ook voor ons land. Hier is pionierswerk verricht in een gebied, dat tot nu toe wetenschappelijk nog onverkend was.

Laat mij nog even de aandacht vestigen op het voorlaatste hoofdstuk, dat voorspellingen betreffende het Amerikaanse onderwijs in de naaste toekomst bevat. Benjamin C. Willis schrijft daar: „Perhaps the most promising change in the next decade of American education is the current lessening of resistance to change itself. Time lags (tussen uitvinding en realisatie I.) are shortening. New concepts in teaching and learning are increasingly viewed as areas of adventure into the world of research and development.” Voor Nederland zou ik dit optimisme niet aanstonds durven onderschrijven. Het besproken werk wordt ter ernstige studie aanbevolen aan allen, die tot de onderwijsvernieuwing in ons land kunnen bijdragen.

PH. J. I.

DR. F. GREWEL en HANNIE BOS, met medewerking van A. P. J. M. VAN DEN HORST, psych. drs.: *Multipel gestoorde dove kinderen*, Wolters, Groningen, 1964, 231 pag.

Deze studie is als 10e deel verschenen in de reeks „Orthopedagogische geschriften”. De schrijvers laten de lezer kennismaken met de meest gecompliceerde en zware vormen van doofheid bij kinderen, die behalve stoornissen in de opvatting en verwerking van auditieve prikkels, ook nog andere functiestoornissen vertonen. Door deskundig onderzoek van deze groep zwaar gehandicapte dove kinderen zijn de schrijvers er in geslaagd een verdiept inzicht te geven in de diagnostisch en therapeutisch moeilijkste groep binnen de doofheid. Door teamwerk van de schrijvers met de J. C. Ammanschool, de school voor doven te Amsterdam, met de Kinderpsychiatrische Kliniek, het Röntgen Instituut, de Neurologische Kliniek aan het Wilhelmina Gasthuis en met Dr. M. L. Waterman, die het audiometrisch onderzoek verrichtte, is een voor ons land unieke studie tot stand gekomen.

In een inleidend gedeelte worden gehoororgaan en spraakwaarneming naar bouw en functie samenvattend besproken en geven de schrijvers de probleemstellingen die tot hun studie aanleiding gaven. Het centrale thema is hier de doofheid niet als diagnose, maar als symptoom. De cerebrale stoornissen, die leiden tot akoestische agnosie, waarbij men tegenwoordig ook van dysacusis spreekt, andere vormen van aangeboren en verworven doofheid, die o.a. teruggaan op embryopathie, encephalopathie en op de constitutionele achtergronden van waaruit deze stoornissen konden ontstaan, worden in dit gedeelte ingeleid. Daarbij komen ook de psychische complicaties ter sprake. Er wordt door het hele boek verwezen naar belangrijke onderzoeken elders, zodat men een brede oriëntatie krijgt in de historische ontwikkelingen op het gebied van de diagnostiek en therapie van doofheid en die van de spraak- en taalvererving. Behalve de literatuurverwijzingen achter ieder hoofdstuk heeft men een naar categorieën geordend literatuuroverzicht aan het einde van het boek opgenomen. De verklarende woordenlijst achterin is onontbeerlijk voor de niet medisch georiënteerde lezer.

In het orthopedagogisch werkveld wordt men er door de gecompliceerdheid der problemen en de onderling moeilijke vergelijkbaarheid der gestoordheden toe gedwongen om de methode in te volgen der casuïstische beschrijvingen. Zodoende worden we in ieder hoofdstuk verwezen naar de 39 beelden van mul-

tipel gestoorde dove kinderen, die achter in de studie zijn gegeven. Zij vormden het studiemateriaal voor de onderzoekers, maar tevens voor de lezer. De resultaten van het klinisch gerichte pedologisch onderzoek dezer kinderen worden zó activerend beschreven, dat de lezer als het ware mee gaat denken in de diagnose en het zoeken naar therapeutische wegen. Dit is m.i. een zeer boeiend aspect van deze studie. Men komt op deze wijze tot vele vragen aan de schrijvers. Zelf werpen zij ook vele vraagstellingen op.

Wanneer de met cerebraal gestoorde kinderen enigszins vertrouwde lezer de beelden kritisch doorneemt, vraagt hij zich bijv. af in hoeverre hij hier geconfronteerd wordt met een selectie uit de groep van het multipel gestoorde zwakzinnige kind (enkele uitzonderingen daargelaten). Grewel vermijdt de elders wel gebruikte aanduiding: „op debiel of imbecil niveau functionerend”. Men kan zich niet aan de indruk onttrekken dat een aanzienlijk deel der hier besproken kinderen, al zijn zij dan misschien vanuit onvergelykbare aetiologische momenten gedoemd op een laag geestelijk niveau te functioneren, tot deze groep gerekend moet worden. Uiteraard vereisen zij allen hun individueel therapeutische (waaronder *pedotherapeutische*) aanpak, maar dit geldt voor ieder gehandicapt kind. Op dit moment in de orthopedagogische ontwikkeling kan men het met de schrijvers eens zijn dat de op laag geestelijk niveau functionerende groep multipel gestoorde dove kinderen de meest geëigende aanpak krijgt binnen de dovenschool of -inrichting. Er is echter een ontwikkeling denkbaar, waarin de totale groep der geestelijk laag functionerende multipel gestoorde kinderen na een ruime observatie-periode, binnen de scholen en inrichtingen voor zwakzinnigen verder opgevoed zullen worden. Hier krijgen deze diep contactgestoorde kinderen misschien wel meer adequate contactmogelijkheden dan in een betrekkelijk geïsoleerde positie binnen de specifiek op één defectgerichte scholen of inrichtingen. Dan is echter een voortschrijdende differentiatie binnen de opvang van zwakzinnigen nodig, zowel wat betreft de groepsindeling als de individueel gerichte aanpak binnen de groep. Dit is dan één der vraagstellingen die in dit belangrijke geschrift worden opgeroepen.

Hoe moeilijk het is om diagnostisch en prognostisch bij deze kinderen op jeugdige leeftijd tot een uitspraak te komen wordt door het hele geschrift duidelijk. Ook de waarde der verbanden tussen de uitkomsten van onderzoek der verschillende deskundigen wordt door een voorzichtige hantering der schrijvers duidelijk gerelativeerd. Een interessant hoofdstuk over de taalverwerving van deze dove en voor een deel contactgestoorde groep kinderen geeft inzicht in de bijzonder zware orthopedagogische en didactisch therapeutische taak. Het is niet verwonderlijk dat het hoofdstuk „therapeutisch-didactische beschouwingen” hier nog globaal verkennend blijft. Een aantal illustratieve bijdragen ten aanzien van de bijzondere didactische opgaven vindt men in de bijlagen.

Wanneer men deze studie heeft gelezen kan men alleen maar de hoop uitspreken dat ook het terrein van de „gewone” doven en slechthorenden eens op een zó deskundige en veel omvattende wijze zal worden verkend. Een verrijkende bijdrage dus!

A. J. WILMINK

JEAN-JACQUES ROUSSEAU: *Les rêveries du promeneur solitaire*, 173 p. fl. 2.25.

Bij Garnier-Flammarion (Paris) verscheen in 1964 een nieuwe uitgave, pocketeditie, van Rousseau's laatste werk: „*Les rêveries du promeneur solitaire*”, met een voorwoord van Jacques Voisine, hoogleraar te Lille, het bandje gesierd met een pagina uit Rousseau's herbarium, symbool van zijn botaniestudie in zijn laatste levensjaren. Men leest deze „dromen”, niet zonder bewogenheid. Rousseau's turbulente leven is – beter, schijnt – tot rust (te zijn) gekomen. Hij kan, scherpzinnig dialecticus die hij is, verstandelijk beredeneren dat hij mens en wereld heeft overwonnen, afgelegd, maar telkens weer schiet het gemoed hem vol, flakkeren de emoties op. Verheven gemoedsrust naast prikkelend zelfbeklag, bitterheid om ondervonden en onverwerkte verongelijking naast ongeschokt besef van eigen waarde. Rousseau is tot het eind toe zich zelf gebleven, al is er veel in zijn gepassioneerd innerlijk verstild. De *Rêveries*, zegt Voisine, kunnen de indruk geven van „*la sérénité retrouvée*”, van „*une paisible préparation à la mort*”, al zouden wij voor „*retrouvée*” liever „*trouvée*” schrijven. Maar: „*Le promeneur solitaire est pétri de contradictions*”. Het is zo; wij menen dat men Rousseau moet aanvaarden, zoals hij is. Hij gelooft oprecht dat hij geresigneerd terug kan zien op zijn leven: „*J'ai trouvé dans cette résignation le dédommagement de tous mes maux par la tranquillité qu'elle me procure*” (Eerste promenade), maar hij verzekert te vaak dat niets hem meer schokken kan. Enkele pagina's verder, in dezelfde Promenade, schrijft hij eerst; doelend op „*les hommes*”: „*Qu'ils me fassent désormais du bien ou du mal tout m'est indifférent de leur part, et quoi qu'ils fassent, mes contemporains ne seront jamais rien pour moi.*” En dan, even later: „*Tout est fini pour moi sur la terre. On ne peut plus m'y faire ni bien ni mal.*” Op de momenten dat Rousseau van zijn onkwetsbare gemoedsrust getuigde, heeft hij oprecht in haar bestaan geloofd, maar in zijn herhaalde getuigenis toch haar feitelijkheid aangetast. Voor deze onvatbaarheid in schijn is hij zelf niet blind. In de Tweede promenade, na het „*Incident van Ménilmontant*” levert hij commentaar, maar het is een commentaar dat eer wijst op koortsdelirium dan op „*le sang-froid d'un homme qui ne prend plus d'intérêt à rien*”, een van de weinige cynische opmerkingen die Rousseau over zich zelf maakt. Hij neemt zich zelf steeds veel te ernstig.

Men leze dit boekje, ook al bleef de Tiende Promenade onvoltooid. Hetzij als introductie tot verdere lectuur, hetzij als afsluiting van vroegere lectuur. In beide gevallen houdt het zijn waarde.

VAN DER V.

Persoonsvorming bedrijfsjeugd. Eindrapport van de Commissie voor het onderzoek naar de jeugd in de bedrijven. Publicatie van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Staatsdrukkerij en Uitgeverijbedrijf, 's Gravenhage, 1964.

Op 12 januari 1954 is in opdracht van de Staatssecretaris van Sociale Zaken de Commissie Jeugd in de Bedrijven ingesteld, met de opdracht „na te gaan, welke middelen kunnen worden aangewend om die factoren, waaraan een positieve invloed wordt toegekend ten aanzien van de persoonsontwikkeling van jeugdige arbeidskrachten, te bevorderen en eventuele ongunstige invloeden te voor-

komen, te verminderen of te compenseren". Tot voorzitter van deze commissie is benoemd Mr. P. H. Valentgoed, Directeur-Generaal van de Arbeid.

Bij het begin van haar werkzaamheden heeft de commissie zich beziggehouden met arbeidstaak en functie van de jeugdige, in het bijzonder met die elementen daarin, die voor de persoonsontwikkeling van jeugdigen van belang zijn.

Uit deze werkzaamheden is een eerste onderzoek ontstaan, dat is ingesteld bij 450 bedrijven waar 30000 jeugdigen werkzaam zijn. Slechts 32 % van de onderzochte bedrijven hebben meer dan de helft van de 42 door de commissie wenselijk geachte voorzieningen en maatregelen, gerealiseerd. De grote bedrijven blijken meer voorzieningen te treffen dan de kleine. Voorts hebben de meeste voorzieningen betrekking op het algemene personeelsbeleid.

De commissie komt, n.a.v. dit onderzoek tot de conclusie dat in de onderzochte bedrijven in het algemeen geen sprake is van een specifiek personeelsbeleid voor jeugdigen.

Vervolgens is een tweede onderzoek ingesteld in 18 bedrijven bij 160 meisjes en 139 jongens om na te gaan de betekenis van personeelsvoorzieningen voor de persoonsontwikkeling van jeugdigen. Het resultaat van het tweede onderzoek is, door de onderzoekstechnische problemen, echter niet zo duidelijk als de commissie wel zou hebben gewenst. Niettemin rechtvaardigen de uitkomsten van het onderzoek het vermoeden, dat er van de louter formele aanwezigheid van de onderzochte voorzieningen ten hoogste een geringe invloed op de onderzochte persoonsaspecten van de onderzochte groep ongeschoolde jeugdigen uitgaat. Daarvoor is méér nodig dan alleen algemene voorzieningen.

Voor de verbetering van de situatie van de bedrijfsjeugd worden dan ook door de commissie o.a. de volgende middelen aanbevolen:

- individualisering van de zorg voor het psychische en fysieke welzijn van de bedrijfsjeugd;
- bevordering van het part-time onderwijs;
- het aanstellen van consultants voor de bedrijfsjeugd.

Moge dit goed gedocumenteerde rapport voor het te voeren overheidsbeleid van praktische betekenis blijken te zijn. Het vele en moeizame werk, dat door deze commissie is verricht, zal de ongeschoolde arbeidersjeugd dan ten goede kunnen komen.

J. H. N. G.

DR. J. A. STALPERS, *Sociaal pedagogisch werk. De noodzaak van begeleidende vorming*. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar in de sociale pedagogiek, inzonderheid ten behoeve van het maatschappelijk werk en het sociaal cultureel vormingswerk, aan de Katholieke Hogeschool te Tilburg op donderdag 13 mei 1965. Uitgave: H. Gianotten, Tilburg, 1965.

De inhoud van deze rede geeft in beknopte vorm het arbeidsterrein en de functies van het sociaal-pedagogisch werk aan. Dat de spreker hierbij van hypothesen uitgaat, zoals op pag. 18 door hem wordt beweerd, kan moeilijk worden aanvaard. Zowel de exacte omschrijving als de toetsing ontbreken daarvoor.

In een rede van 50 à 60 minuten is dit ook nauwelijks mogelijk. Voorts vraagt Stalpers aandacht voor de zich sterk wijzigende maatschappelijke verhoudingen waarin het sociaal-pedagogisch werk wordt verricht en de bijzondere taak voor het onderwijs in dit geheel.

J. H. N. G.

PROF. DR. NIC. PERQUIN, „*Pedagogiek. Bezinning op het opvoedingsverschijnsel*”. Uitgever J. J. Romen en Zonen, Roermond-Maaseik, 1965, 325 pag., f 15,90, gebonden, 8e druk.

Korthedshalve moge voor een bespreking van dit voortreffelijke boek worden verwezen naar de recensies in *Paedagogische Studien*, 1965, pag. 186.

De achtste druk heeft geringe wijzigingen ondergaan. Niet, dat de schrijver van mening is, dat alles nu gezegd zou zijn, maar het doornemen van de nieuwste literatuur en deze toetsen aan de eigen inzichten vergt veel tijd. Wellicht dat de resultaten van deze arbeid in een volgende druk kunnen worden verwerkt.

J. H. N. G.

DR. L. VAN GELDER, *Ontsporing en correctie. Een inleiding tot de schoolpsychologie*. Uitgever J. B. Wolters te Groningen, 1964, 6e druk, 278 pag., f 14,50.

Binnen betrekkelijk korte tijd heeft deze indertijd in de handel gebrachte dissertatie het tot een zesde druk gebracht. Herzien en bijgewerkt is het boek evenwel niet. Het literatuuroverzicht vermeldt dan ook geen publicaties, die na 1952 zijn verschenen.

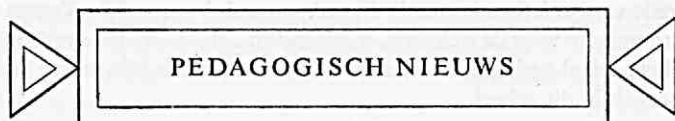
Het in het boek verwerkte empirisch materiaal veroudert echter niet zo snel zodat het zijn waarde heeft behouden. Bovendien wijzigen zich de schoolsituaties uitermate langzaam zoals uit de studie van Miles „*Innovation in Education*” is gebleken.

J. H. N. G.

Nogmaals de I.S.I.-test

In de recensie van deze test (zie *Paed. Studiën* No. 9, 1965, pag. 418/20) heb ik, zoals mij uit een reactie van de uitgever is gebleken, een onjuiste mededeling gedaan over de wijze waarop de I.S.I. in de handel is. De testreeks is nl. *niet* voor iedereen verkrijgbaar. Ze wordt in het algemeen slechts aan academisch gevormde psychologen en pedagogen, aan bezitters van de M.O.-akte pedagogiek B, aan schoolpsychologische diensten en aan beroepskeuze-bureau's ter beschikking gesteld.

DRS. J. C. SPIT

NIEUWE VOORZITTER IVIO

Prof. Dr. Ph. J. Idenburg, Directeur-Generaal van de Statistiek en Hoogleraar in de Pedagogiek, zag zich, mede in verband met zijn benoeming tot voorzitter van de Raad voor de Kunst, na 16 jaar genoodzaakt als voorzitter van de Stichting ivio terug te treden.

Prof. Idenburg aanvaardde tijdens de vergadering van 14 december 1965 het ere-voorzitterschap.

Prof. Dr. A. M. J. Chorus, Hoogleraar-Directeur van het Psychologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden en tot dusver vice-voorzitter van ivio, volgt hem als voorzitter op, terwijl de heer G. C. M. Hardebeck, secretaris van de Stichting Bemetel en reeds vele jaren secretaris-penningmeester van ivio, vice-voorzitter wordt.

PERSCOMMUNIQUE VAN HET ALGEMEEN PEDAGOGISCH CENTRUM

Prof. Dr. L. van Gelder, Hoogleraar in de Pedagogiek aan de Universiteit van Groningen, is per 20 januari 1966 benoemd tot voorzitter van het bestuur van het Algemeen Pedagogisch Centrum.

Hij volgt hierin Prof. Dr. Ph. J. Idenburg op, die, mede i.v.m. zijn werkzaamheden als voorzitter van de Stichting Onderzoek voor het Onderwijs, afgetreden is als voorzitter van het A.P.C.

De functie van voorzitter van de Raad van Uitvoering van het A.P.C. zal Prof. v. Gelder voorlopig blijven waarnemen.

Mr. A. de Roos, lid Raad van State, heeft zijn functie als ondervoorzitter van het bestuur van het A.P.C. neergelegd in verband met drukke werkzaamheden elders.

De Nederlandse Ouderraad heeft in het bestuur van het A.P.C. benoemd Mevr. Drs. E. A. E. M. van Meeteren-van Diemen Arbeiter in de plaats van J. Muusses.

Prof. Dr. L. van Gelder was reeds verbonden aan het Algemeen Pedagogisch Centrum: tot september 1963 als directeur en nadien als adviseur.